

LENGYEL JÁNOS

MOLNÁR FERENC: LILIOM

EGY CSIRKEFOGÓ ÉLETE ÉS HALÁLA

Még az átkosban történt, amikor a szovjet állampolgárok háromévente mehetek külföldre, ami nekünk Magyarországot jelentette, a rokonok elvittek minket színházba. Addig csak a beregszászi „*Dom Kultúrban*” láttam gyerekeknek szóló műsorokat. Szóval a jó kuzinok befizettek minket a *Liliomfira*, legalábbis, mi így tudtuk. A színházban persze kiderült, hogy nagy írónk, Molnár Ferenc *Liliom* című darabját láthattuk. Ez annyira távoli élmény, hogy összehasonlítási alapnak nem használhatom. Viszont néhány éve a televízióban láttam a darabot, nos, ehhez képest ifj. Vidnyánszky Attila rendezése teljesen rendhagyó, merészen modern, meghökkentő.

Szóval december 15. óta játsszák a Vígszínházban Molnár Ferenc világhírű színművét, ami idestova már 110 éve hódít a világ színpadain, Orson Welles rádiójátékot készített belőle, Fritz Lang pedig filmet forgatott. Ingrid Bergman játszotta Julikát. Mint fentebb említettem, ifj. Vidnyánszky Attila átíratában egy modern, élőképekkel, művészi utalásokkal tarkított, élvezetes előadást láthattam. Pedig a színészek között nem voltak igazán ismert nevek, talán Eszenyi Enikő és Seress Zoltánt lehetne kiemelni. Sok volt a fiatal, hat egyetemi hallgató szerepelt a darabban.

A két felvonás alatt hét színteret láthattunk. A színészek bejátszották a teljes színpadot, mintha csak egy régi moziban vagy inkább füstös kabaréban ülénék, a háttérben játszó zenekar korabeli dallamokkal idézte meg a békebeli idők Budapestjének hangulatát. Az első képben ott kapcsolódtunk be a történetbe, amikor Muskátné, akit Eszenyi Enikő alakított, elzavarja a körhintáról Julikát és Marikát. A Szilágyi Csenge által megszemélyesített Julikát azzal vádolja, hogy szemérmetlenül hagyta, hogy Liliom, a kidobófiú fogdossa. Liliomnak valóban megtetszik a lány és szembeszáll munkaadójával, aminek az lesz a vége, hogy elveszti munkáját. Itt kezdődik el Liliom és Julika tragikus szerelme, a Ligetben, amit a színpadon egy árva pad testesített meg. Ezen üldögélve szövögette a jövőt a két fiatal, amikor a hatóság igazoltatta őket. A rendező, a fület sértő zajjal és a villódzó lámpafényekkel hatásosan vizionálta, mit érezhetett egy cselédlány, amikor a zordon rendőri szervekkel találkozott.

Julika ekkor még megmenekülhetett volna, a rendőrkapitány mentőövet dobott neki, amikor ismertette vele Liliom kétes ügyeit. Ám a lány inkább a csirkefogót, a lumpen kurafit választotta, hiszen az tűnt számára emberibbnek, szemben a törvény merev őreivel. Vidnyánszky ebben a mozzanatban, és még számos helyen, jól érzékeltette a Monarchia Magyarországra jellemző, sajátos kasztrendszerét. Ezekből nehéz volt az átjárás, de nem volt lehetetlen a felemelkedés, Molnár ezt a banki alkalmazott Hugó példáján mutatta be. A keményen dolgozó, kuporgató, ugyanakkor vállalkozó szemléletű kishivatalnok végül sikeres lett. Elvette Marikát, a butácska cselédlányt, és a befejező színben már azt láthattuk, hogy Julika és a lánya nekik dolgoznak. A darab elején, amikor a naiv Marika elmeséli, szerinte mi a szerelem, amin a hátam mögött ülő fiatalok nagyot derültek, aki nem ismeri a történetet, nem sejthette, hogy idővel bundás úriasszony lesz.

Hajduk Károly a címszerepben egy tragikomikus figurává alakította Liliomot, aki komiszul bánik a nőekkel, kegyetlenül kihasználja a naiv Julikát, ennek ellenére balekként viselkedik, amikor a dörzsölt Ficsur ráveszi a gyilkossággal súlyosbított rablásra. A rendező nagyszerűen érzékelteti Liliom tapasztalatlanságát, amikor Ficsurral, hosszú percekig azt gyakorolják, hogyan kell beleszúrnai a kést egy emberbe. Bizony, nem is olyan könnyű gyilkolni, ez merőben más, mint cselédlányokat, hőzöngő inasokat vagy kissé ittas munkásokat letessékelni a vurstliról. Liliom már a várakozás alatti kártyajátzsmában elveszíti a reménybeli zsákmányát, ezért, sikeres akció esetén a semmiért gyilkolt volna, mivel Ficsur már elnyerte minden pénzét. Külön kiemelem Orosz Ákos játékát, alakításában egy külsejében is visszataszító, velejég romlott Ficsurt varázsolt a színpadra. Jancsó Miklós filmjeit idézi a jelenet, amikor elmagyarázza Liliomnak a pénzszállító elleni támadás tervét, s eközben felszakít néhány padlódeszkat, átrendezi a színpadot.

A rendező kevés kellékkel dolgozik, Lilioméék otthonát például egy kályha, egy kisszék és egy kád szimbolizálja. A díszleteket Bagossy Levente, a jelmezeket pedig Vecsei Kinga Réta tervezte. Liliom, a Hollundernétől bérelt szobában, a kádban ülve fogadja az őt visszacsábítani akaró vásári vállalkozó Muskátnét, miközben Julikát teáért küldi, ezzel is megalázva. Furcsállottam, hogy miközben az első színben a neves színésznő határozottan sántított, a már említett látogatás során már nem. Talán a legfurcsább maga a szünet volt. Ilyenkor általában legördül a függöny, a színészek átöltöznek, pihennek, miközben a munkások berendezik a színpadot a következő jelenethez. Ezúttal ez másként történt. Nem engedték le a függönyt, a né-

zők előtt, már, aki teremben maradt, folyt a második szín berendezése. A nézőtér fölött egy angyalt imitáló szárnyas fiatalember akrobatikus mutatványokat csinált, ami még érthető is, őt a Hollunder Lányt játszó Rudolf Szonja próbálta elérni sikertelenül, némely színész látszólag céltalanul sétálgatott vagy éppen szaladgált a színpadon. A furcsa szünet telán legfurcsább mozzanata az volt, amikor Hollunderné már említett leánygyermekét az egyik detektívet játszó színész ismétlődően ledobta a színpadról. Az viszont kifejezetten ötletes és humoros, amikor a másvilági képből a Felolvasót játszó Seress Zoltán a felsőbb hatalmat jelképezendő, egy kosaras emelővel a magasba emelkedik, a szerkezet nyikorgását pedig hegedűszó jeleníti meg. Az is jelzésértékű, amikor a tisztítóútból visszatérő Liliom a karzatról kért egy cigit, majd egy másik nézőtől papír zsebkendőt. Ám, miközben közelebb lépett, hogy elvegye, a lába alatt megnyílt egy csapóajtó és nagy csattanással a Pokolba zuhant. Ekkor több hölgy felsikoltott, egyesek azon tanakodtak, nem esett-e baja a színésznek. A rendező a közönséget is bevonta a történetbe, a történet részeseivé váltunk.

Az elhunytakat elbíráló bizottság megjelenítése igencsak komorra sikeredett, amit a rendező több mozzanatban tett oldottabbá. Ilyen, amikor a tisztítóútba alászállók porral oltót vettek magukhoz, vagy amikor a bizottsági elnök megjegyezte, ha az illető művész, nem lehet tisztességes ember. Liliom ebben a helyzetben igazi fatalistaként viselkedik, elismeri, hogy rosszul bánt Julikával és gyilkosságra készült a pénzért, de semmit nem bánt meg, belenyugodva várja a sorsát. A Felolvasó ezen felháborodik, hiszen előtte mindenki esküdözik, mentegeti magát, ráadásul Liliomnak lenne egy gyenge mentsége is, hiszen asszonya gyereket vár. Ám éppen ez az, ami komoly gondot okoz a kezdetben magabiztos ligeti nehézfiú számára. A korábban látott, nevezzük klasszikusnak, előadásokban fontos szerepet kap Liliom és Julika szerelme, Vidnyánszky-nál viszont csak Julika igazán szerelmes, az önpusztításig, míg Liliomot, ha kezdetben szerette is a lányt, a mindennapok lelketlensége, a megélhetés nehézségei kiábrándulttá teszik. Ezt csak Julika bejelentése változtatja meg kis időre. Liliom újra lelkes lesz, terveket sző, de mivel nem hisz a törvényekben, inkább a Ficsur kínálta törvénytelenységben látja a gyors kiutat. A rosszfiúból mégsem válik valódi gazember. A rendező rávilágít, hogy a magát nagyra tartó életművész azt sem tudja, hogyan kell megszűrni valakit. Nem tudja meg soha, hiszen a balul sikerült rablás közben, a letartóztatás és a börtön elől menekülve, saját magát szúrja szíven, és ezzel Julikát. Öngyilkosként megöli a

szerelmet is. A sajátját, mert az asszonyé tovább él. Tulajdonképpen, mindketten feláldozzák magukat, Liliom önmagát önmagáért, Julika Lilioméért, a szerelemért, amit a lánya testesít meg. A befejező színben a lány nem ismeri fel a halálból visszatérő apját, megrémül annak bizalmaskodásától és anyját hívja segítségül. Az egész darabban talán az a jelenet a letragikusabb, amikor Julika felismeri Liliomot, mégis elküldi, véglegesen, mert számára a szerelem maga a fájdalom.

A majd háromórás előadás újragondol egy évszázados történetet. Vidnyánszky attraktívan modernizálta Molnár darabját, s itt nem kifejezetten a porral oltóra vagy a kosaras emelőre utalok. Az a fiatal pár, akik a sorvégén ültek, sajnálhatják, amiért a szünet után nem tértek vissza, nagy élménytől fosztották meg magukat. Vagy Liliom és Julika kapcsolatában netalán önmagukra ismertek?

Vígszínház. Molnár Ferenc: Liliom. Külvárosi legenda hét képben. Rendezte: ifj. Vidnyánszky Attila

